

▲ *Na de restauratie kwam er na meer dan honderd jaar weer water in de slotgracht. Die was drooggevalen na de drooglegging van het Haarlemmermeer in 1852.*

gebeurde weten we niet. De beneden-ruimte is op allerlei manieren gebruikt. Onder het gemetselde gewelfde plafond hebben van circa 1630 tot 1645 beelden van Apollo, Mercurius, Mars, Venus, Bacchus en Ceres gestaan. Nicolaas Pauw (1607-1640) had de beelden gekocht tijdens zijn huwelijksreis in Italië en als geschenk gegeven aan zijn vader Adriaan Pauw (1585-1643). Mogelijk hebben ook op de consoles aan de buitenkant kleinere beelden gestaan.

Van september 1795 tot 1802 is de duivenpoort gebruikt als opslag van de wapenborden die in juni 1795 vanwege de scheiding van kerk en staat in de Bataafse Republiek uit de Oude Kerk in Heemstede verwijderd moesten worden. Dat suggereert dat er toen in ieder geval deuren in de poort zaten.

In de jaren '30 gebruikte Leen Lekx, die zijn boerenbedrijf had in het linker bouwhuis, de duivenpoort als paardenstal en eind jaren '30 maakte Lex Beels (1916-2005) er zijn zomerverblijf van.

Herbestemming Oude Slot

Vanaf 2004 exploiteerde de Post Verkade Groep het Oude Slot als locatie voor evenementen en huwelijken, met daarnaast nog het Theehuys. In november 2023 heeft de gemeente het huurcontract niet langer verlengd en startte de zoektocht naar een nieuwe bestemming. In het voorjaar van 2025 werd een intentieverklaring met kinderopvang Kindergarden getekend en in december werd die bekrachtigd. Het is de bedoeling dat een aparte partij het Theehuys als horecavoorziening gaat exploiteren en mogelijk wordt de duivenpoort weer in gebruik genomen als locatie voor huwelijksceremonies. De HVHB zou graag zien dat een deel van het Nederhuys en eventueel ook de duivenpoort een museale functie zouden krijgen. In ieder geval is de hoop dat het terrein op niet al te lange termijn weer toegankelijk wordt voor wandelaars en bezoekers.

▼ *Het wapen van de heren van Heemstede vóór 1620.*

de ambachtsheer. In 1814, na de Franse tijd, kregen de ambachtsheren een deel van hun rechten terug. Een uitzondering was de lokale rechtspraak die voortaan gebeurde door centraal bestuurd gerechtshoven. De schout werd voortaan

aangesproken als burgemeester en door de Kroon benoemd op voordracht van de ambachtsheer.

Met het invoeren van de nieuwe Grondwet (1848) en Gemeentewet (1851) kwam er definitief een einde aan het feodale systeem. De heerlijkheden werden opgeheven en vervangen door één algemeen

lokaal bestuursmodel, de gemeente.

De Gemeentewet regelde de structuur, de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het gemeentebestuur, zoals die van de gemeenteraad en het college van B&W.

Hoewel de ambachtsheer formeel zijn macht verloor, behielden sommigen aanzienlijke invloed op wat er in het dorp gebeurde. Ook in Bennebroek was dat het geval met de familie Nutges/Willink. Dat komt aan de orde in een volgend nummer van *HeerlijkHeden*.

In 1950 overleed Arnoldine Willink, de laatste 'ambachtsvrouw' van Bennebroek. De laatste 'ambachtsheer' van Heemstede was Alexander Hercules Beels (1859-1917). Zijn voorvader Marten Adriaan Beels kocht in 1816 de heerlijkheid Heemstede en mocht zich heer van Heemstede noemen, hoewel die titel feitelijk geen betekenis meer had. In 1947 verkocht de familie Beels de bezittingen bij het Oude Slot (zie ook blz. 7).

◀ *Portret van Adriaan Pauw (1585-1653) door een onbekende kunstenaar (Nationaal Museum Stockholm).*

Belangrijkste bronnen

J.W. Groesbeek, *Heemstede in de historie*, 1972.

J.W. Groesbeek, *Bennebroek, beeld van een dorpsgemeenschap*, Zutphen 1982.

Hans Krol e.a., *Drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland*, Heemstede 1992.

Frans Willem Lantink, Jaap Temminck (red.), *Heerlijkheden in Holland*, 2017.

De Bosatlas van de geschiedenis van Nederland, 2011.

www.canonvannederland.nl

www.mrchadd.nl (Het middeleeuwse leenstelsel)

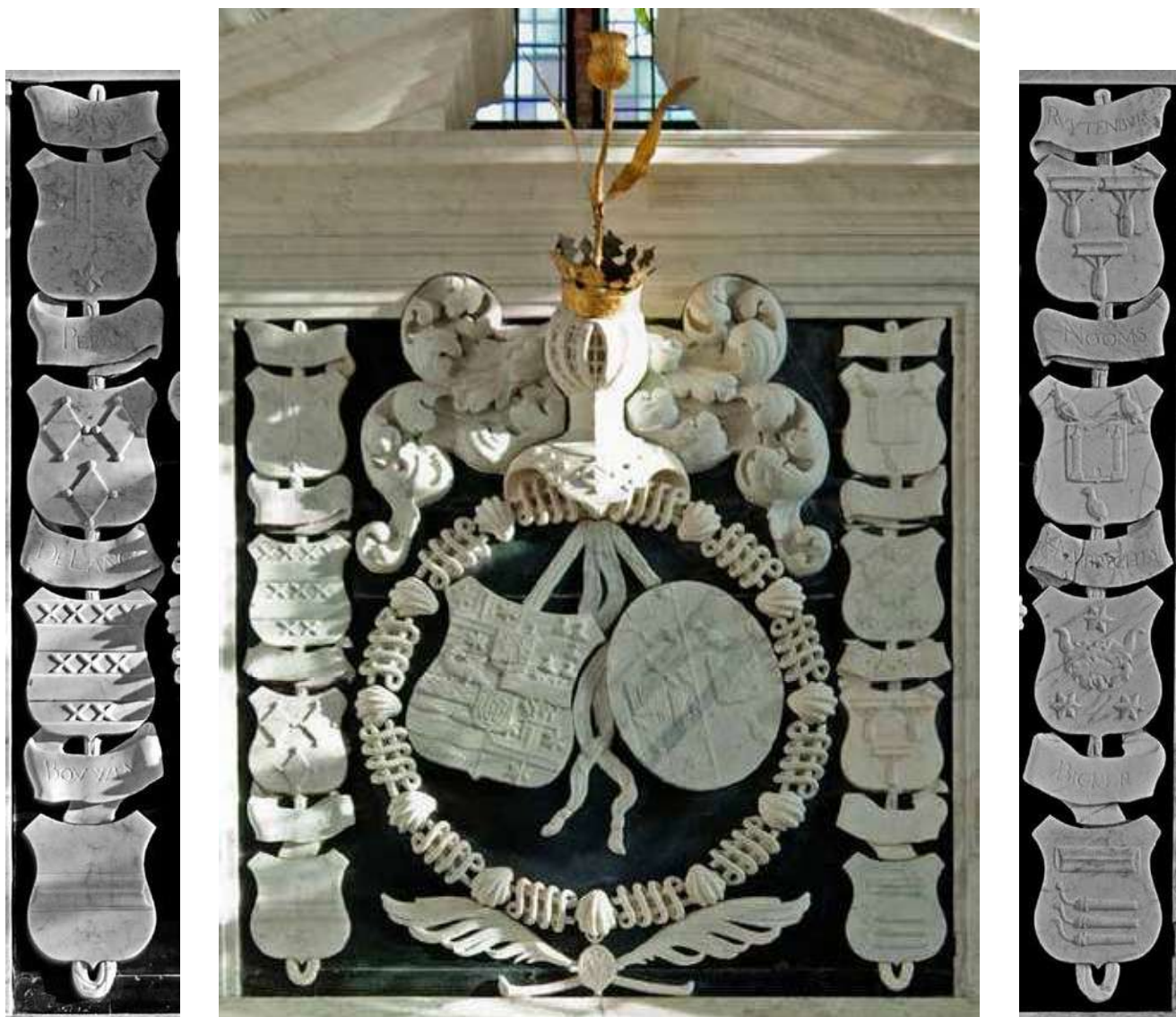
<https://nl.wikipedia.org> (Graafschap Holland; De graven van Holland)

Noord-Hollands Archief, 3868 Ambachts- en Gemeentebestuur van Heemstede

Conclusie

Het mooie praalgraf van Adriaan Pauw en zijn vrouw Anna van Ruytenburgh bevat aan weerszijden van het midden de namen en familiewapens van hun voorouders. Vier kwartieren voor Adriaan

en vier voor Anna. De namen staan in de juiste volgorde, maar helaas zijn een paar familiewapens verwisseld. Dat kan niet zomaar veranderd worden. Maar digitaal kan dat wel en dat heb ik gedaan op de onderstaande kleurenfoto.

▲ In het midden de bewerkte foto met de familiewapens op de juiste plaats, aan weerszijden in zwart-wit de wapens zoals ze op het grafmonument staan.

Bronnen

<https://cbgfamiliewapens.nl>
(familiewapens)
www.drentsarchief.nl (wapens
heerlijkheden van Adriaan Pauw)
<https://nl.geneanet.org>

*400 jaar Oude Kerk, het hart van
Heemstede*, Heemstede 2024.
H.J. Koenen, *Het geslacht Pauw*, 1900,
op: www.delpher.nl
Hans Krol, 'De nalatenschap van
Adriaan Pauw en diens erfgenamen',

op: <https://ilibrariana.wordpress.com>
K. Sierksma, *De gemeentewapens van
Nederland*, Den Haag 1960.
<https://nl.wikipedia.org> (Orde van
Sint-Michiel)

Geen tulp, maar een distel

Marloes van Buuren

Opmerkelijk genoeg wijst Guus van Ditzhuijzen in zijn artikel over het grafmonument van Adriaan Pauw ook nog op een andere fout. Niet op het monument zelf, maar in de beschrijving ervan door de jaren heen. De bloem bovenop is volgens hem geen tulp, maar een distel.

▲ *V.l.n.r. detail van het praalgraf van Adriaan Pauw, van het wapen op blz. 17 en een tekening van de speerdistel die vermoedelijk model stond voor de distel in het Schotse wapen.*

Eind 19de eeuw legden G. van Arkel en W. Weissman in een uitgave van het Koninklijk Oudheidkundig Genootschap de bloem op het grafmonument van Adriaan Pauw uit als een tulp. Die lezing is daarna veelvuldig overgenomen, ook in publicaties van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek. De verklaring van de tulp is dat Adriaan Pauw een verzameling bijzondere tulpen had in zijn tuin in Heemstede en tijdens de tulpenmanie (1636-1637) ook meedeed in de lucratieve handel daarin. Die gegevens kloppen zeker. Maar als je de bloem op het grafmonument nauwkeurig bekijkt en vergelijkt met het helmteken op wapens van Adriaan Pauw, dan kan je zien dat het een distel is. H.J. Koenen, deskundige op het gebied van heraldiek, bevestigt dit onder meer in zijn publicatie *Het geslacht Pauw* in 1900 en bij nader zoeken zijn er nog meer vermeldingen van de distel als helmteken binnen de familie Pauw.

De distel als helmteken

Het is eigenlijk wonderlijk dat we zo lang aan de lezing van 'tulp' hebben vastgehouden. De bloem op het praalgraf van Adriaan Pauw heeft details die een tulp niet heeft en die wijzen op een distel. Datzelfde geldt voor de diverse versies van het wapen van Adriaan Pauw, onder meer bewaard in een wapenboek van de familie Pauw in het Drents Archief. Het bloemhoofd heeft schubben met daarboven een 'kwastje' van buisvormige bloemen. De stengel is niet glad zoals bij een tulp, maar heeft stekels. En het blad heeft veervormige nerven en geen rechte zoals een tulp.

De Amsterdamse burgemeester Reinier Pauw (1564-1636), de vader van Adriaan Pauw, verving in 1621 zijn bestaande helmteken (de pauw) door een gouden distel. Aanleiding was een aan hem verleende Engelse onderscheiding (Engels diploma). Adriaan Pauw (1585-1653) en ook zijn broer Michiel Pauw (1590-1640) namen de distel als helmte-

► *Dirk Harting, Onze-Lieve-Vrouwetoren ofwel Lange Jan in Amersfoort, ets, 59,4 × 29,5 cm, 1914.*

Eerbetoon

Van de stad Utrecht kreeg Harting in 1918 een zilveren medaille voor zijn ets uit 1914 van de Onze-Lieve-Vrouwekerk in Amersfoort.

Voor zijn ets van de Grimnessesluis in Amsterdam, nabij het Rokin, ontving hij in 1913 de Willink van Collenprijs, een prijs van Arti en Amicitiae uit Amsterdam.

Ter ere van zijn 70ste en 80ste verjaardag werden tentoonstellingen georganiseerd, onder andere in het Frans Hals Museum.

Belang

In 1912, vlak na zijn studie, trad Harting toe tot de Vereeniging tot Bevordering van Grafische Kunst, 'De Grafische' genoemd, waar hij van 1946 tot 1949 voorzitter was.

Harting was een pleitbezorger van de grafische kunsten en toonde zijn verzameling in diverse tentoonstellingen. Zoals in 1961, toen hij in het Huis Van Looy (voormalig Museum Het Huis Van Looy) in Haarlem aan de Kleine Houtweg 103 drie eeuwen prentkunst liet zien.

Zijn kennis van de grafische kunsten in binnen- en buitenland kon hij kwijt in diverse verenigingen. Zo was hij lid van de Propagandacommissie en de commissie Beeldende Kunsten bij de Heemstedse Kunstkring, opgericht in 1927. In 1929 organiseerde die een tentoonstelling van grafische kunst in het Kleuterhuis aan de Lieven de Keylaan 24 in Heemstede.

Van Hartings werken zijn prentbriefkaarten en kalenderplaten gemaakt en zijn etsen werden

opgenomen in topografische boeken, vanwege de gedetailleerde werkwijze. Zijn kunst is in veel musea terechtgekomen. Ook onze vereniging bezit enkele werken van Harting.

Nog regelmatig wordt zijn werk te koop aangeboden.

De verzameling die Harting zelf aanlegde is versnipperd geraakt en bij diverse instellingen terecht gekomen.

Bronnen

Hans Krol, 'Dirk Harting (1884-1970)', op: <https://ilibrariana.wordpress.com>
Henk van der Lee, 'Dirk Harting' in: *Flechte-Jaarboek 2016*.
<https://nha.courant.nu>
www.vvnk.nl

► *Leerlingen
voor de school in
1992.*

hij de naam aangedragen 'tijdens een verjaardagfeestje'. Of die bewering juist was, valt niet meer te achterhalen. In een verslag uit 1967 is te lezen dat rector Koene twee namen voorstelde, namelijk Adriaan Pauw of Blaise Pascal.

Schaalvergroting

Hoewel er bloeiperiodes waren, moest het Heemstedse atheneum ook na de verhuizing geregeld vrezen voor zijn voortbestaan. Leerlingenaantallen namen in golfbewegingen af en weer toe, met op het hoogtepunt 600 leerlingen in 1984. Een

aantal jaren werd ook havo-onderwijs aangeboden, wederom als onderbouw-dependance van het ECL. Uiteindelijk was het 'Adriaen Pauw' eind jaren tachtig weer een categoriaal atheneum.

In 1994 besloot het overkoepelende schoolbestuur, omwille van schaalvergroting, dat het atheneum in Heemstede moest fuseren met het Willem de Zwijger College in Hoofddorp, het huidige Kaj Munk College. Op termijn zou sluiting van de afdeling Heemstede volgen, tegen de zin van menige docent en leerling. Het besluit betekende het einde van een bescheiden school met een prettige sfeer die in zijn korte bestaan geregeld als een pion op het regionale onderwijsschaakbord heen en weer was geschoven. In 1998 verliet de laatste leerling de school aan de Ir. Lelylaan.

Het gebouw bood nog enkele jaren onderdak aan het Nova College en daarna aan dagopvang Rozemarijn voor gehandicapte kinderen. Verder hadden diverse kunstenaars er hun atelier, waaronder Verteltheater Lilaluna. In 2012 is de school afgebroken om plaats te maken voor de nieuwe woonwijk Slottuin, waarvan de huizen in 2020 werden opgeleverd.

Bronnen

Archief Eerste Christelijk Lyceum Haarlem.
Adriaen Pauw 5e Lustrum 1965-1989, uitgave t.g.v. het 25-jarig bestaan, 1989.
<https://nha.courant.nu>
www.schoolbank.nl

Met dank aan: Sjef Doeve, Alex van Eijk, Hein Groenewegen, Paméla en Peter Rhee, Bert Schipper, Roel Schotanus, Helmie Smole-van Ravenstein, Herman Vriesendorp en Harry Wierda.

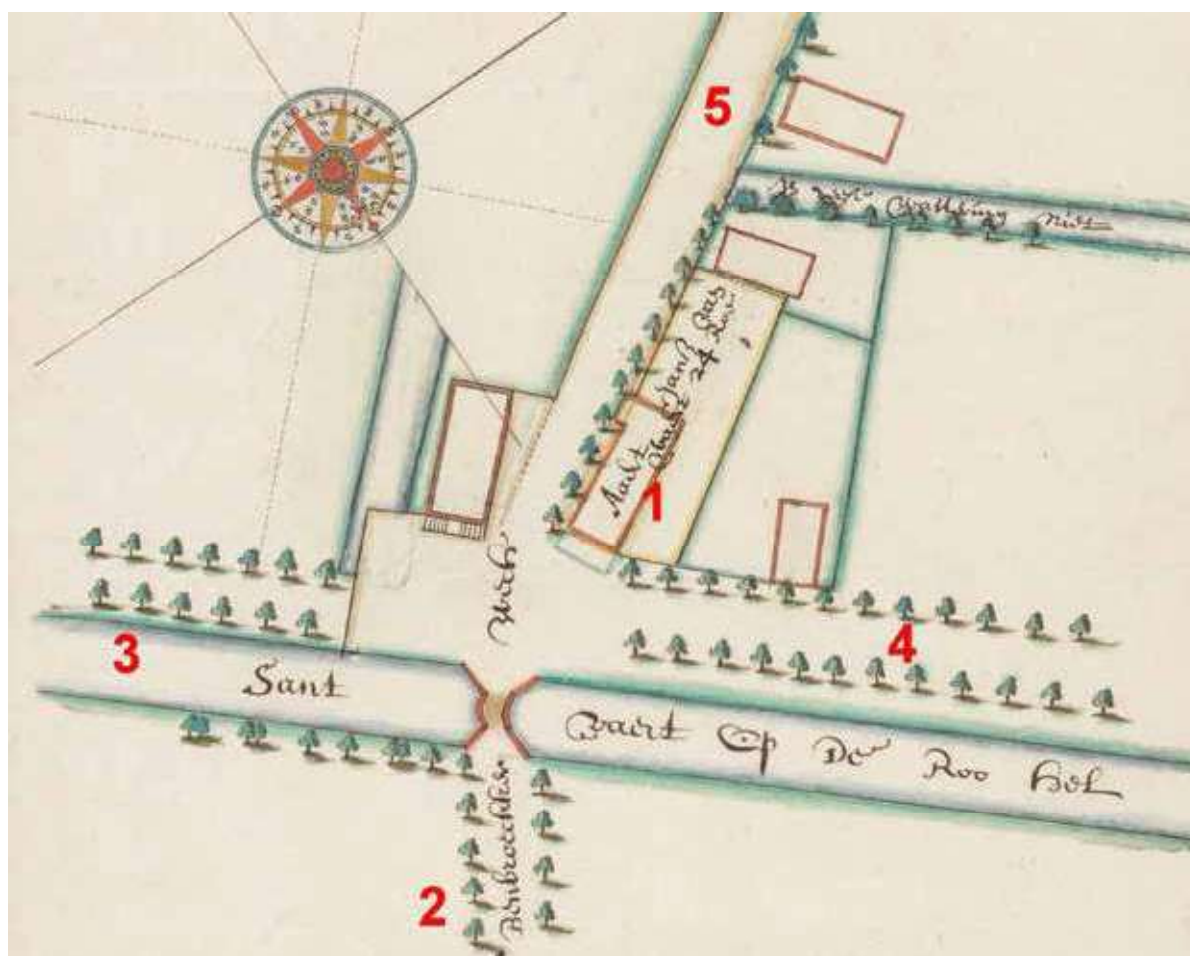
Een zwarte maand voor De Zwarte Hond

Robin van de Poll

Het leven van een herbergier in de 17de eeuw was soms allesbehalve rustig. Hij had nogal eens te maken met geweld door dronkenschap. In 1656 ging het in herberg De Zwarte Hond in Bennebroek twee keer goed mis.

De Zwarte Hond (of Swarte Hondt) was in de 17de en 18de eeuw een belangrijke herberg in Bennebroek. Vanaf 1653, toen Bennebroek een zelfstandige heerlijkheid werd, deed de herberg niet alleen dienst als ontmoetingsplek om te drinken en te rusten, maar ook als rechtszaal en raadhuis. De Zwarte Hond lag op de westelijke hoek

van de huidige Bennebroekerlaan en Schoollaan. Hoewel Aert Jansz. in 1652 als pachter en waard van de herberg en het land wordt genoemd, lijkt hij er niet voortdurend te hebben gewoond. In 1656 was Jan Pieterse er met zijn gezin gevestigd, en volgens een proces uit 1657 werd De Zwarte Hond in dat jaar door twee herbergiers beurtelings geëxploiteerd.

▲ Detail uit een kaart van Andries van der Walle, 1652. 1. Herberg met vermelding van de pachter 'Aert Janß(oon), waert' en de oppervlakte van het perceel 'van 24 Roe' (ca. 340 m²), 2. 'Benbroeckker wech' (Binnenweg), 3. 'Santvaert op de Roo hel' (Bennebroekervaart), 4. Bennebroekerlaan, 5. Schoollaan.

◀▼ Op de foto uit 2016 is de libanonceder, waaraan het huis zijn naam dankt, nog in volle glorie te zien. Bronsteeweg 59.

▲ Bronsteeweg 45.

▲ Camplaan 45.

▲ Van Merlenlaan 29.

◀▼ Villa 't Heem, Clusiuslaan 1. Op deze foto uit 1929 zijn de vliegdennen nog te zien.

